

El CEP com a espai de trobada i d'aprenentatge

El CEP como espacio de encuentro y aprendizaje

The CEP as a meeting space and place for learning

Sacramento López Martínez, slopez@dginnova.caib.es

Isabel Maria Serra Serra, iserra@dginnova.caib.es

Assessores de formació del CEP d'Inca.

Resum

El present article recull les impressions dels membres del Seminari d'Educació Infantil vers les funcions del CEP d'Inca com a espai de trobada i aprenentatge. En primer lloc, es desenvolupen conceptes teòrics en relació amb: la reflexió abans i després de l'acció educativa, l'apoderament en la presa de decisions en i sobre l'acció, i els canvis assimilats per a la pràctica docent. Seguidament, s'exposen les idees més representatives, les quals foren recollides mitjançant el plantejament de tres preguntes. Es conclou que aquest seminari ha aconseguit treballar a partir d'idees necessàries per a la millora educativa basades en: la interrogació, la investigació, el diàleg, la difusió i l'exigència.

Paraules clau

Formació de professors, centre de formació del professorat, acció educativa, reflexió.

Resumen

El presente artículo recoge las impresiones de los miembros del seminario de Educación Infantil respecto a las funciones del CEP de Inca como espacio de encuentro y aprendizaje. En primer lugar, se desarrollan conceptos teóricos en relación a: la reflexión antes y después de la acción educativa, el empoderamiento en la toma de decisiones en y sobre la acción, y los cambios asimilados para la práctica docente. Seguidamente, se exponen las ideas más representativas, las cuales fueron recogidas mediante el planteamiento de tres preguntas. Se concluye que este seminario ha conseguido trabajar a partir de ideas necesarias para la mejora educativa basadas en: la interrogación, la investigación, el diálogo, la difusión y la exigencia.

Palabras clave

Formación de profesores, centro de formación del profesorado, acción educativa, reflexión.

Abstract

This article contains the impressions of the participants in a seminar on early childhood education with respect to the functions of the CEP (in-service teacher training centre) in Inca as a meeting space and place for learning. First, it develops theoretical concepts in relation to: reflection before and after educational action, empowerment in decision making in and on actions and the changes in teaching practices

assimilated. The paper then describes the most representative ideas, which were collected by posing three questions. It concludes that this seminar successfully worked on the basis of ideas needed to improve education based on questioning, research, dialogue, dissemination and demands.

Keywords

Teacher training, in-service teacher training centre, educational action, reflection.

1. INTRODUCCIÓ

El títol d'aquest article pretén establir un paral·lelisme entre el Seminari d'Educació Infantil que es realitza aquest curs escolar al Centre de Professorat d'Inca, «L'aula com a espai de trobades i d'aprenentatges», i la funció que exerceix el CEP davant els nous reptes educatius que se'ns presenten.

Volíem, doncs, esbrinar si l'espai del CEP pot afavorir aquestes dues claus: la trobada i l'aprenentatge, però també cal determinar de quin tipus de trobada i de quin tipus d'aprenentatge parlem. En el mateix moment que pensàrem en el títol d'aquest article vàrem decidir que les veus de les mestres que formen el seminari havien de ser d'alguna forma presents en el text definitiu. La manera que trobàrem més adient va ser emprar part del temps d'una de les sessions habituals i demanar-los permís per escriure el que pensaven sobre tres eixos que nosaltres proposàrem en el decurs d'una conversa tranquil·la i amable.

Les mestres col·laboraren amb molt bona disposició, i des d'aquí volem reiterar-los el nostre agraïment. El grup està format per una quinzena de mestres que tenen edats i itineraris personals i formatius diferents, una part ja assistia regularment a un altre seminari de matemàtiques que s'havia mantingut des de feia apro-

ximadament quatre cursos al CEP. Per tant, ja es coneixien i havien compartit processos formatius molt semblants. La resta han iniciat el seminari aquest curs i hem intentat acollir-les de la millor manera que hem sabut. Tanmateix el seminari que aquest curs es plantejava volia anar més enllà de les matemàtiques, ja que ens havíem adonat que a l'aula es treballaven tasques molt complexes, més enllà de la disciplina, i, per tant, calia obrir la mirada i analitzar les pràctiques amb un caire més transdisciplinari.¹

Creiem que els seminaris CEP han de procurar crear un clima de confiança i de cooperació, que cal convidar les participants a expressar les seves idees, posant l'èmfasi en el fet que *totes* poden (l'assessora també, amb una relació simètrica) expressar la seva opinió i tenen el dret a ser escoltades. Per aconseguir aquest objectiu cal utilitzar eines que relaxin l'ambient per tal de facilitar l'expressió de sentiments, confidències, dubtes, neguits, elogis i, per suposat, valorar les aportacions.

2. EXPOSICIÓ TEÒRICA

Una eina fonamental del seminari és el diàleg com a actitud. Una actitud indispensable per emprendre la reflexió sobre quines són les pràctiques que es realitzen, com es duen a terme i per què es fan d'aquesta

1. En l'actualitat no es pot parlar de complexitat sense anomenar Edgar Morin: «Necessitem que es cristal·litzi i es radiqui un paradigma que permeti el coneixement complex» (1999); «Darrere del repte de la globalitat i de la complexitat se n'amaga un altre: el de l'expansió incontrolada del saber. (...) El coneixement només és coneixement en tant que organització, relació i contextualització d'informacions» (Morin, 2003, p. 17); «el desenvolupament de la capacitat de contextualitzar i globalitzar els coneixements esdevé un imperatiu educatiu. Treballar a l'aula des d'una perspectiva transdisciplinària es fa cada vegada més necessari» (Morin, 2003, p. 27).

manera i no d'una altra. D'aquesta manera, s'intenta trobar quina és la raó de ser d'aquestes pràctiques i se cerquen alternatives que les complementin o les substitueixin. El procés no és fàcil ni molt menys, és un procés que demana molt de les persones que formen el grup, oscil·la entre el present i el futur, entre la realitat analitzada i el futur desitjat però que encara no és tangible. Aquest fet pot crear certes pors, inseguretats i angoixa davant la incertesa. «En el coneixement hi ha tres tipus d'incertesa: el primer és cerebral: el coneixement és (...) traducció i reconstrucció, i per tant comporta risc d'error; el segon és físic: el coneixement dels fets és sempre tributari de la interpretació; el tercer és epistemològic: resulta de la crisi de veritat entre filosofia (...) i ciència (...). Conèixer i pensar no és arribar a una veritat absoluta; és dialogar amb la incertesa» (Morin, 2003, p. 72). Cal ser molt conscients que els moments de desànim i de crisi poden aparèixer en qualsevol moment.

Malgrat les dificultats, pensam que treballar des d'aquesta perspectiva és el que fa possible l'enriquiment personal i professional, i creiem que el motor bàsic és la comunicació: compartir coneixements, perspectives, experiències, dubtes i temors amb els altres. L'assessora té un paper d'acompanyament i de suport en tot el procés formatiu, fa propostes variades, intenta facilitar eines que indueixin a l'observació i a la reflexió sobre la pràctica, suggereix lectures i afavoreix espais diversos: presencials i en línia. Acompanya des de la interacció, procura propiciar que les necessitats emergeixin per fer-se visibles. Podem dir que el treball del seminari és una contínua recerca sobre la identitat docent que ha de passar necessàriament per l'anàlisi i la revisió individual, el subjecte fa la seva introspecció per tal de detectar possibles llacunes o incoherències en el seu discurs, discurs que ha de veure reflectit en la seva pràctica.

Intentam anar més enllà de la formació dels cursos, on és evident que també trobarem coneixements i teoria, i més enllà de la trobada i de l'intercanvi que, evidentment, també és imprescindible. En aquesta línia, el que cercam és el descobriment de la teoria implícita en l'acció i, en conseqüència, poder així re-

elaborar-la si trobam esquerdes en el discurs. De fet, Francesc Imbernón parla de desaprendre: "no és el mateix transmetre – ensenyar – normativitzar que compartir, ni actualitzar que reflexionar... no és el mateix explicar la meua teoria i la meua pràctica com a formador i formadora que ajudar a descobrir la teoria implícita en les pràctiques docents. La formació es mou sempre entre la dialèctica d'aprendre i desaprendre" (2007).²

Schön diu que la reflexió es pot donar abans i després de l'acció educativa i denomina aquesta pràctica «*reflexió sobre l'acció*». La mestra pot reflexionar així abans d'entrar a la seva aula, en el moment que pensa el que farà i com avaluarà el resultat de les seves accions. La reflexió també es pot plantejar durant l'acció educativa, possiblement és un procés més complex i més difícil d'analitzar, ser conscients d'allò que reorganitzam quan realitzam l'acció educativa és el que Schön anomena *reflexionar en l'acció*.

Ara bé, cal reconèixer que el terme reflexió³ ha cobrat una gran extensió i ha arribat a ser d'ús obligat per a qualsevol corrent pedagògic o temàtica educativa. La conseqüència és que en la pràctica s'ha acabat convertint en un eslògan (Contreras, 2001, p. 99) que sovint ha quedat buit de contingut. Sembla, com diu Contreras, que hi ha hagut més difusió del terme que no una concepció concreta sobre aquest. Sovint trobam literatura sobre pràctiques docents que es denominen reflexives, però no tenen altres plantejaments que vagin més enllà de l'ús de la paraula o de pensar sobre la pràctica amb una mica d'especial dedicació, fins i tot podem trobar raonaments tècnics que es presenten com a pensament reflexiu però que no faciliten al docent la capacitat de decisió i d'intervenció (Contreras, *op. cit.*, p. 101).

Smyth planteja anar una passa més enllà i reclama una capacitat de deliberació moral sobre l'ensenyament. Es demana si es pot concebre la reflexió com un procés que incorpori la consciència sobre les implicacions socials, econòmiques i polítiques de la pràctica docent per poder així superar visions reduccionistes de la reflexió (Contreras, *op. cit.*, p. 102). Al-

2. Una definició de desaprendre que proposa Imbernón és: «procés individual o col·lectiu mitjançant el qual es desestima el coneixement obsolet i enganyós i s'inicia la recerca de nous significats i sentits» (Imbernón, 2007, p. 111).
3. Perrenoud escriu: «El adjectivo reflexivo se presta a confusiones. Toda práctica es reflexiva, en el doble sentido: en que el autor reflexiona para actuar y mantiene a destiempo una relación reflexiva con la acción llevada a cabo. Una parte de nuestra vida mental consiste en pensar en lo que vamos a hacer, en lo que hacemos, en lo que hemos hecho. (...) Si insistimos en ello es para invitar a una reflexión más metódica (...) una voluntad de aprender metódicamente de la experiencia y transformar su práctica de año en año» (2004, p. 137).

tres autors demanen que aquesta pràctica tingui també com a referència els ideals d'igualtat i justícia, reclamen en definitiva una ètica docent (Imbernón, 2011, p. 9). En paraules de Smyth podem parlar d'una perspectiva crítica; per aconseguir-la seria necessari anar més enllà del com (Contreras, *op. cit.*, p. 117) i preguntar-se quina hauria de ser l'educació realment valuosa i a quina finalitat respon.

Smyth anomena quatre fases en el procés reflexiu:

1. **DESCRIPCIÓ:** Quines són les meves pràctiques?

Exemples que reflecteixin: regularitats / contradiccions / qui, què i quan?

2. **INFORMACIÓ:** Quines teories s'expressen amb les meves pràctiques? Analitzar descripcions per identificar relacions entre els elements

3. **CONFRONTACIÓ:** Quines són les causes? Supòsits, valors, creences. D'on «vénen»? Quines pràctiques socials expressen? Què manté les meves teories? Què les limita?

4. **RECONSTRUCCIÓ:** Com podria canviar? Què podria fer de forma diferent? Què he de fer per introduir aquests canvis?...

Però tot procés reflexiu té unes característiques que podem resumir de la manera següent: no es tracta de pur pensament. Expressa una orientació cap a l'acció i es refereix a les relacions entre pensament i acció en les situacions en què ens trobem. El fet que hi hagi una part de la feina que és individual no vol dir que sigui una forma individualista de treball, ben al contrari, necessita la mirada de l'altre, la construcció social del coneixement i, finalment, podem dir que la reflexió no és neutral, té en compte valors, interessos, ideologia, i està inserida en una cultura.

Ara bé, parlar de reflexió també implica tenir en compte que no es pot fer la reflexió de manera mecànica, ni es tracta tan sols de contemplar tècniques creatives que donin idees millors, es tracta d'aconseguir una pràctica que ens doni *apoderament*, i per tant, ens atorgui poder prendre decisions *en i sobre l'acció*. Aquest *apoderament* ha de quedar consolidat en el docent per tal de facilitar-li un hàbit conscient que s'integri en el seu dia a dia.

L'*apoderament* també facilita veure la naturalesa de la dimensió ideològica que hi ha darrere les pràctiques, investigar la història i connectar-la amb les forces so-

cial que ens volen organitzar l'educació, així com les pressions socials i polítiques que hi ha darrere algunes reformes.

Hem de ser molt conscients, i creiem que així ho hem de compartir amb les participants al seminari per evitar frustracions, que el canvi en el professorat és complex i molt lent. És necessari que el docent visqui personalment el canvi i l'adapti a la seva realitat. És un canvi en la cultura professional. De fet, Imbernón afirma que «Tan sols quan el docent troba remei al seu problema es produeix un canvi en la pràctica educativa» (2007, p. 110).

Les mestres, amb tota la seva gratitud, ens deixen aquí les seves paraules, no estan transcrits amb total exactitud, ja que no es va enregistrar la sessió i preniem notes ràpidament, per tant, no es pot percebre el bon clima, l'alta participació, el diàleg que es va establir entre elles i entre elles i nosaltres. Al final ens vàrem fer una foto de grup per recordar aquest moment d'intercanvi d'opinions.

3. RECURS D'IMPRESSIONS

Creiem interessant destacar que en cap moment s'ha insistit a les sessions que s'intentava treballar des de la perspectiva de la *pràctica reflexiva*, sí que els objectius de reflexió individual i conjunta estaven explicitats des del primer dia, però no la teoria que avala aquest article, les seves paraules no estan en absolut condicionades per aquest fet. Tan sols vàrem fer tres preguntes per iniciar la conversa: Per què som aquí? Per què aquest seminari? Com us heu sentit fins ara en aquest espai de trobada? A partir d'aquí elles varen començar a interrelacionar les seves aportacions i una idea conduïa a l'altra.

Així doncs, deixam aquí les seves veus, com hem comentat abans, molt sintetitzades, ja que es fa difícil transcriure amb total fidelitat la conversa que vàrem tenir:

Per què som aquí?

Per enriquir la nostra maleta personal i professional (en una sessió anterior havíem emprat la metàfora de la maleta, que volia significar que cadascuna de nosaltres arriba al centre amb unes vivències i un itinerari personal, dels quals cal prendre consciència per poder avançar), per canviar aspectes de l'aula, per compartir, per reflexionar, per aprendre a madurar com a persona, per en-

Participants al seminari «L'aula com a espai de trobades i d'aprenentatges». CEP d'Inca, març de 2011.

grescar-se, per seguir el procés de formació continuada al llarg de tota la vida, canviar idees, créixer personalment, un espai de conversa, de reflexió, si som aquí és perquè alguna cosa ens mou per dintre. Volem saber més, avançar..., espai d'intercanvi d'experiències, seminari per a mi és igual a espai de motivació, encara que en ocasions la desmotivació també hi és present, tenc bones expectatives, la importància de sentir-se membre d'un grup, ser protagonista..., és important sentir-se escoltat. Al CEP, i sobretot a la modalitat de seminari, es creen vincles amb la gent, amistats, intercanvis...

Per què aquest seminari?

Valor molt positivament l'intercanvi d'experiències i visions diferents, el fet de trobar persones-guia de referència, el seminari com a espai de conversa, de confiança, de comprensió, d'escolta, de trobar amical, d'il·lusió i de coneixement, ja que al centre no hi ha temps. Inconformisme. Ganes de canviar alguna cosa. Hi ha la confiança que serà possible, perquè creiem en el que es fa. Recerca de nous horitzons. Objectiu comú: anar més enllà. Convèncer els companys (alguns ja estan convençuts!) a poc a poc i amb les estratègies adequades. Aquí ens sentim escoltats. Espai amb persones que van pel mateix camí i que volen que continuï. Les diferents històries de persones que en saben més o ho han fet d'una altra manera ens ajuden a millorar. Il·lusió d'anar fent, aprendre dels errors i equivocacions sense por ni inseguretats. Aprendre dels altres i amb els altres és possible. Tenim el saber en les nostres mans.

Com us heu sentit?

Bona experiència. M'agrada nodrir-me d'intercanvis, reflexions, maneres de pensar, d'il·lusionar-me, adquirir estra-

tègies. Incertesa. De vegades m'he sentit trista i impotent però sobretot el seminari motiva més que desmotiva. S'han complert les expectatives amb el seminari. És més fàcil un curs però em sent còmoda en un seminari. És important sentir-te part del grup, tot i que un grup massa nombrós tampoc no és adequat. Comprensió: em sent molt ben acollida. Si dius un doi és igual, es reconvertirà. El seminari ofereix la possibilitat de parlar i de demanar. És un espai de diàleg. El rol que desenvolupa l'assessora és molt important, es veu que se sent integrada en el grup, en forma part i s'hi sent especialment còmoda. Ens encoratja i ens ajuda a creure que el canvi i les solucions són a les nostres mans (apoderament). (L'assessora creu que els ofereix bons recursos, però també se sent responsable de carregar-les amb massa feina.) Importància del paper de l'assessor..., és vera que el seminari es crea gràcies als participants, però qualcú ha d'estirar el fil... Ens ajudam i donam força les unes a les altres, no fa falta la figura de l'expert, encara que ens agrada que vengui i sigui una ajuda que ens va bé en un moment puntual.

Algunes idees finals...

El centre s'interessa per la manera com ha anat la sessió, tenim el compromís de transmetre el que fem al seminari a la resta del professorat per aplicar les estratègies i els recursos apresos. La feina realitzada al seminari no queda dins el CEP, ni dins la nostra aula..., es trasllada a l'escola, es comenta al claustre, se li passa la informació. A vegades sortim «revolucionades» i continuam el debat el dia següent al centre amb les altres companyes. El CEP també s'hauria de traslladar a les escoles...: un orientador, un guia, una persona de referència. Cal mantenir el CEP com a espai de trobades i d'aprenentatge!

4. CONCLUSIÓ

Per finalitzar pensam que al seminari CEP, espai que nosaltres consideram de trobada i d'aprenentatge, hem aconseguit treballar a partir d'algunes de les idees que Santos Guerra planteja com a necessàries per a la millora educativa:

Interrogar-se. Treballam el pas d'un model basat en les certeses a un altre de basat en la incertesa. En lloc de rutina, inquietud.

Investigar. Creiem que la resposta que se cerca és el producte d'una indagació generosa i rigorosa. Quan un docent es pregunta alguna cosa i tracta de trobar-

hi respostes rigoroses ja està, d'alguna manera, investigant.

Dialogar. Hem facilitat estructures participatives que facin viable el diàleg.

Millorar. Compartim que la finalitat fonamental és precisament comprendre i millorar la pròpia pràctica.

Difondre els avenços entre altres professionals i ciutadans.

Exigir a qui correspongui, en funció de les necessitats detectades.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Contreras, J. (2001). *La autonomía del profesorado*. Madrid: Ediciones Morata.

Imbernón, F. (2007). *La formación permanente del profesorado: nuevas ideas para formar en la innovación y el cambio*. Barcelona: Graó.

Imbernón F. (2011). Ética y formación docente. *Aula de Innovación Educativa*, 200, 9.

Morín, E. (1999). *Los siete saberes necesarios para la educación del futuro*. Mèxic: UNESCO.

Morín, E. (2003). *Tenir el cap clar* (1a ed.). Barcelona: La campana.

Perrenoud, P. (2004). *Diez nuevas competencias para enseñar*. Barcelona: Graó.

Per citar aquest article:

López Martínez, S.; & Serra Serra, I. M. (2011). El CEP com a espai de trobada i aprenentatge. *Innov[IB]. Recursos i Recerca Educativa de les Illes Balears*, 2, 310-315.
Obtingut de: <http://www.innovib.cat/numero-2/pdfs/art32.pdf>